

23

PREU EXEMPLAR 8 €

CONVERSA

Vicenç Esteban

DES DE CAN PERE JAN,
HA VIST PASSAR 70
ANYS DE VIDA A TOSSA

PRIMERS RELLEUS

Lluís Medir

EL LLOP, BELL-LLOC I
FITOR, TRES ESGLAONS
PER ARRIBAR A LES
GAVARRES

PERFILS

Reparada Puigmiquel

DEL MAS SALELLES,
AMB UN PEU A
CRUÏLLES I L'ALTRE
A SANT SADURNÍ

Isabel Parés

UNA PERRUQUERA DE
LLAGOSTERA, AMIGA
DISCRETA DE LA MERCÈ
RODORÉDA

Paquita Abras

LA CARNISSERA DE
RIUDELLOTS QUE VA
AJUDAR A CONVERTIR
LA BOTIGA EN FÀBRICA

Jaume Farrarons

HOTELER DE LLAFRANC
I COL·LECCIONISTA
D'ART QUE TRACTÀ AMB
BATISTA I ROCA

INDRET

Regencós

UNA MIRADA

Les Voltes de Calella

A PEU

Pels masos fortificats del Baix Ter

gavarres

www.gavarres.com

DOSSIER TERRA DE MÚSICS

58 pàgines que
deixen testimoni
de músics,
cantants, cobles,
orquestres,
corals i grups
que han
entretingut
la gent a
carrers,
teatres,
places,
tavernes,
locals
nocturns
i envelats

OBERT 365 DIES

*Vine
a gaudir
del teu*

PLA PERFECTE

LES MILLORS MARQUES · RESTAURANTS
ESPAI INFANTIL · SUPERMERCAT
APARCAMENT GRATUÏT

GRAN JONQUERA

OUTLET & SHOPPING

Av. de Galícia, 22-26. 17700, La Jonquera

www.granjonquera.com

DIRECTOR >

Pitu Basart
pitu@gavarres.com

COORDINADORS >

Eloi Madrià > Patrimoni i continguts
Carles Serra > Actualitat

REDACCIÓ >

Telèfon 972 46 29 29
revista@gavarres.com

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT >

Telèfon 972 46 29 29
comercial@gavarres.com

COL·LABORADORS >

Joan Badia-Homs
Jaume Badias
Gerard Bagué
Eduard Baulida
Teresa Bonal
Jordi Bonet-Coll
Josep Bursat
Marti Cortadellas
Gerard Cruset
Paco Dalmau
Lluís Freixas Mascort
Jordi Frigola i Arpa
Josep M. Fusté
Jon Gieré
Àngel Jiménez
Joan Llinàs
Albert López Tauler
Carles Malagrida
Elvis Mallorquí
Miquel Martín
Antoni Mas
Lídia Masllorens
Lluís Medir
Jordi Merino
David Moré
Anna M. Oliva
Lourdes Oliveras
Helena Pinsach
Joan Pinsach
Joaquim Planas
Àngel del Pozo
Enric Ramionet
Aniol Resclosa i Planes
Nuri Sabat
Daniel Sabater
Sandra Saura
Elisabet Serra
Maria Teresa Soler
Jordi Turró
Salvador Vega
Joan Ventura
Narcís Vicens
Albert Vilar
Josep Vilallonga

EDICIÓ DE TEXTOS >

Montse Casas
Carles Pont
David Pujol

IMPRESSIÓ >

Agpograf

DISTRIBUCIÓ >

GLV

DIPÒSIT LEGAL >

GI-889-2002

ISSN >

2013-3669

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.editorialgavarres.cat

DIRECTOR EDITORIAL >

Àngel Madrià
angel@editorialgavarres.cat

DIRECTOR D'ART >

Jon Gieré

ALTRES PUBLICACIONS DE L'EDITORIAL

www.cadipedraforca.cat
www.garrotxes.cat
www.alberes.cat

PREMIS >

> Millor Publicació en Català 2004
(premis APPEC)
> Círcer d'Arboç 2005
(premis Les Gavarres)
> Millor Editorial en Català 2008
(premis APPEC)
> Premi Joaquim Codina i Vinyes 2011
(Fundació Valvi)

PHOTOCÓPIA ASSOCIADA A >

30 a PC
per a PC

FOTO DE PORTADA:
COMPOSICIÓ REALITZADA AMB
INSTRUMENTS PROCEDENTS
DELS MÚSICS FRANCESC
CORTADA, ANTONI MAS I
FRANCESC CLA.
AUTOR: JOSEP M. FUSTÉ

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS GAVARRES, PERIPLE VITAL

LLUÍS MEDIR (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

7-13

CARTES DELS LECTORS / ACTUALITAT

14-19

CONVERSA VICENÇ ESTEBAN

PITU BASART (TEXT) // LÍDIA MASLLORENS (FOTOGRAFIA)

20-27

PERFILS

REPARADA PUIGMIQUEL / ISABEL PARÉS / PAQUITA ABRAS / JAUME FARRARONS

JORDI BONET-COLL, ENRIC RAMIONET, JOAN PINSACH I PITU BASART (TEXT)
ANIOL RESCLOSA I PLANES, JOSEP M. FUSTÉ, JOAN PINSACH I LÍDIA MASLLORENS (FOTOGRAFIA)

29-89

DOSSIER TERRA DE MÚSICS

ANTONI MAS I PITU BASART (COORDINACIÓ)

91-109

PATRIMONI

ARQUEOLOGIA // ARQUITECTURA // HISTÒRIA // NISSAGUES // LLENGUA
GASTRONOMIA // EN MAR // FAUNA // PLANTES I REMEIS

110-113

INDRET REGENCÓS

GERARD BAGUÉ (TEXT I FOTOGRAFIA)

114-117

UNA MIRADA EN EL PAISATGE LES VOLTES DE CALELLA

LLUÍS FREIXAS MASCORT (TEXT) // JOSEP VILALLONGA (FOTOGRAFIA)

118-119

A PEU

ENTRE MASOS FORTIFICATS DEL MONTGRÍ

DANIEL SABATER (TEXT)

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA A LA FRESCA

MARIA TERESA SOLER (RECERCA FOTOGRÀFICA)

conversa amb la veu de la memòria de Tossa. LA VILA SE'NS PRESENTA UN PÈL FANTASMAGÒRICA AQUESTA TARDA DE FEBRER: RESTAURANT TANCATS, TERRASSES BUIDES, HOTELS AMB LES OBERTURES PROTEGIDES AMB FUSTES, LA PLATJA DESERTA... PELS CARRERS SOLITARIS, EL VENT AVIVA LA SENSACIÓ DE FRED. BUSQUEM LA CASA D'EN VICENÇ ESTEBAN, AL CARRER DE SANT PERE. ARRIBEM A LA PLAÇA DE L'ESGLÉSIA I HO PREGUNTEM A UN DELS POCS VIANANTS QUE HEM TROBAT. JA HI SOU, ÉS EN AQUELL CARRER, ENS DIU. TRUQUEM. TREBALLOSAMENT, EN VICENÇ ENS VE A OBRIR. AL REBEDOR, L'AMBIENT DESTIL·LA CALIDESA; PERTOT, LLIBRES, MULTITUD DE LLIBRES APILONATS, A LES PRESTATGERIES, A LES TAULES, SOBRE CADIRES, A LA BASE D'UNA PREMSA DEL XIX; I EN ELS POCS PANYS DE PARET LLIURES, QUADRES. ENS ASSEIEM EN DUES BUTAQUES ENCOIXINADES I ENS PASSEGEM PER LA MEMÒRIA D'UN POBLE QUE HAVIA ESTAT PETIT I QUE JA NO HO ÉS TANT.

PITU BASART TEXT
LÍDIA MASLLORENS FOTOGRAFIA

Vicenç Esteban

—«Aquest quadre que mires és *La noia trista de la devesa de Girona* d'en Vila Fàbrega, que era del Grup de Girona, amb l'Emília Xargay, l'Isidre Vicens...»

—Té uns blaus molt bonics... Teniu molta obra pictòrica?

—«D'en Vila Fàbrega, tinc tres notes petites... però tinc més obres, sí. Unes les he comprades, d'altres me les han regalades i en altres casos he fet intercanvi per objectes o altres quadres. També tinc pintures de l'Hidalgo: aquesta..., aquella..., i encara alguna més. L'Hidalgo s'estava aquí a Tossa però trobava els lloguers cars i em va dir que no hi podria venir més. Llavors jo li vaig dir, mira, tinc una casa del segle XVIII i t'hi deixaré estar; ara bé cada any em donaràs un quadre; no et demano que sigui gros o que sigui petit, però me n'hau-

ràs de donar un cada temporada. I ell hi va estar d'acord, li va semblar un tracte esplèndid.»

—Tossa i els pintors sempre han tingut relació.

—«Abans de la guerra, ja n'hi venien molts de bons, el més cèlebre ha estat en Marc Chagall, que va cedir *El violinista celeste* al museu del poble. Quan era alcalde en Sebastià Corris se li va fer un homenatge: es va fer una exposició de quadres de diversos pintors que havien plasmat la figura d'en Chagall. Se li va trucar per si volia venir per presidir l'homenatge i no va poder, ja era molt vell... Si abans de la guerra va venir gent molt adinerada, després va venir un turisme d'escriptors, poetes i crítics... d'intel·lectuals; i l'any 1950 es va gravar *Pandora i l'holandès errant*; més o menys en aquesta

PITU BASART. Cassà de la Selva, 1960. Filòleg. **LÍDIA MASLLORENS.** Caldes de Malavella, 1967. Professora i artista

M3

Establiment de la família Ponsa Collboni al carrer Major de Palamós. D'esquerra a dreta, l'Àngels Pérez i la Teresa Moradell.

ANY: 1959
AUTOR: FOTOGRAFIA SERRAT
PROCEDÈNCIA: SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE PALAMÓS

M4

Vista d'una terrassa als jardins municipals del passeig de Mar de Sant Feliu. Al fons, el casino la Constància i un autobús.

ANY: ENTRE 1922-1930
AUTOR: FRANCESC LLORENS COMPAÑÓ
PROCEDÈNCIA: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS
FONS FRANCESC LLORENS COMPAÑÓ

DOSSIER TERRA DE MÚSICS

ANTONI MAS I PITU BASART > COORDINACIÓ

Orquestres i 'tracanets' [PÀG. 30]

PITU BASART [Cassà de la Selva, 1960. Filòleg]

Taps i notes [PÀG. 32]

ANTONI MAS [Caldes de Malavella, 1945. Músic i compositor]

Corns i campanes [PÀG. 34]

ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots, 1971. Historiador]

Ricard Viladesau, el príncep [PÀG. 36]

PITU BASART

La sardana envolta el Montgrí [PÀG. 42]

GERARD CRUSET [Torroella de Montgrí, 1980. Director del Museu de la Mediterrània]

Verges: músics a cada carrer [PÀG. 46]

SALVADOR VEGA [Verges, 1964. Historiador]

Els Costa, de Sant Jordi [PÀG. 48]

JOAQUIM PLANAS [Girona, 1967. Historiador local]. HELENA PINSACH [Girona, 1973. Mestra i psicòloga]

El mestre Mercader [PÀG. 52]

PITU BASART

Músics a dispesa a Riudellots [PÀG. 57]

ELVIS MALLORQUÍ

L'ànima de la Maravella [PÀG. 58]

ELISABET SERRA [Caldes de Malavella, 1976. Periodista i fotògrafa]

Els Sardó, de Calonge [PÀG. 60]

ALBERT VILAR [Calonge, 1961. Historiador i periodista]

La Catalunya, de Bordils [PÀG. 62]

EDUARD BAULIDA [Girona, 1963. Logopeda]

L'orquestra d'en Baró [PÀG. 65]

CARLES SERRA [Quart, 1972. Filòleg]

La Vall d'Aro la balla [PÀG. 66]

ALBERT LÓPEZ TAULER [Castell d'Aro, 1980. Llicenciat en Història i Geografia]

El cantant de boleros [PÀG. 68]

JOAN PINSACH [Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari]

La Cigala Begurenca [PÀG. 72]

MIQUEL MARTÍN [Begur, 1969. Escriptor]

Corals als Àngels [PÀG. 74]

CARLES SERRA

Josep Bastons, a ritme de 3x4 [PÀG. 76]

TERESA BONAL [Palafrugell, 1959. Filòloga]. NURI SÀBAT [Palafrugell, 1959. Filòloga]

Cantant i picant la taula [PÀG. 80]

JAUME BADIAS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]

La nissaga de l'Avi Andarín [PÀG. 82]

JOAN VENTURA [Llagostera, 1955. Periodista]

El cant a les tavernes ganxones [PÀG. 85]

ÀNGEL JIMÉNEZ [Girona, 1940. Historiador]

El trompetista Miquel Bravo [PÀG. 88]

JORDI TURRÓ [Palafrugell, 1979. Historiador]

Flabiol del músic cassanenc de la Selvatana, Francesc Cortada.
FOTO: Josep M. Fusté.

ALTRES ARTICLES La Principal de la Bisbal / Ramon Duran / En Vicentet
L'Avi Mercader / La Selvatana / Josep Coll i Ligora / Els 'manubris' / Vicenç Ferrer
Flamenc a Tossa / Tradició coral a Tossa / La Principal de Llagostera / Llorenç Pagans
[PÀGS. 38 / 41 / 44 / 53 / 54 / 56 / 59 / 64 / 70 / 75 / 84 / 87]

MARTÍ CORTADELLAS / GERARD CRUSET / PITU BASART / CARLES MALAGRIDA / ANTONI MAS / JOAQUIM PLANAS / DAVID MORÉ / JOAN VENTURA / EDUARD BAULIDA

Orquestres i 'tracanets'

Pitu Basart > TEXT

Primer pis d'una casa amb eixida. Les cinc d'una tarda de primavera. Anys 70. Un estudiant llegeix els seus apunts. Enllà de la finestra, la paret del pati va prenent el color de mel del sol ponent. Com gairebé cada tarda, les escales d'un fiscorn l'acompanyen. Mitja hora, una hora, una hora i mitja... La tarda es va escolant, els apunts ja dormen a la taula. La dolça sonsònia s'acaba. L'estudiant mira per la finestra. La paret ja és grisa i d'un terrat contigu baixa el Moreno. En Josep Puig i Castelló, primer fiscorn de la Principal de la Bisbal. La seva companyia de cada tarda. Colrat de pell, llavis molsuts, bigoti breu. Formes rodones i posat valent. La potència al fiscorn, un buf que espanta. Un rei amb l'instrument. Un príncep a la taula. Un músic de lletres capitals.

En aquests anys i en qualsevol poble dels volts les Gavarres, l'Ardenya i el Montgrí aquesta escena ens podia ser familiar. Si no era un fiscorn, era una tenora. Si no era el Moreno, era en Marjanedes o en Carreres. Érem –no sé si ho som encara– en un país de músics. De sardanes, de cobles, d'orquestres i corals. De cançons de taverna i havaneres. Als anys trenta, a cada vila, una cobla, i en algunes –la Bisbal, Torroella, Girona, Calonge, Cassà o Bordils– n'hi havia hagut dues o tres. I als seixanta i setanta, si fa no fa. La música i els músics

van arrelar en aquest país. Tant, que fins i tot la llengua es va omplir de termes –avui potser un xic oblidats– que naixien del gremi musical: *catroier*, *cargol*, *orellapelut*, *tracenet*, *picamatalassos*, *capellanal*, *ball de nit*, *bornaial*... Una terminologia que depassava, en alguns casos, la frontera de l'ofici i arribava al lèxic general. El dossier que ara us presentem vol mostrar-vos un primer pla dels protagonistes d'aquest món de diversió i entreteniment donant per sabut que darrere la platxèria hi ha esforç i darrere del somriures no sempre hi viu l'alegria.

L'obrim amb un article de l'Antoni Mas, que exposa l'estreta relació que hi havia hagut entre els músics i alguns oficis d'aquest país. L'Elvis Mallorquí mira molt enrere per trobar formes de música antigues, gairebé oblidades: els corns i les campanes. El primer solo és de tenora: el fa en Ricard Viladesau a partir del record que en té la seva esposa, la Rosa Carrera. En Martí Cortadellas conversa amb en Ramon Duran per recordar el dia a dia de la Principal de la Bisbal, que enguany fa 125 anys. A la falda del Montgrí, en Gerard Cruset repassa el passat musical de Torroella, en què destaquen els Montgrins i en Vicenç Bou. Per la seva banda, en Salvador Vega es passeja per Verges i troba músics a cada cantonada. En Quim Planas i l'Helena Pinsach van a Sant Jordi per conversar amb en Joaquim Costa sobre

la nissaga de músics a la qual pertany. Amb la Maria Eugènia Mercader i la Consol Bosch fem memòria de la gran capacitat pedagògica del mestre Pere Mercader Terradas i també de la figura del seu pare, en Pere Mercader Andreu, cassanenc nat a l'Escala, autor de més de tres-centes sardanes i fundador de la Selvatana, que enguany compleix 100 anys. En Carles Malagrida fa un cop d'ull a la vida i l'obra del mestre Josep Coll i Lligora, excel·lent tenora i autor d'un mètode per a tenora i tible. A Caldes, l'Elisabet Serra parla amb la Pepita Rosell, vídua del fundador de l'orquestra Maravella, en Lluís Ferrer; i l'Antoni Mas ens presenta el funcionament del negoci dels *manubris*, a partir d'una experiència familiar. A Riudellots, l'Elvis Mallorquí parla amb en Narcís Vidal per saber com el poble acollia les cobles per la festa major. L'Albert Vilar es fixa en la família Sardó per fer palesa la tradició musical calongina. L'Eduard Baulida visita en Lluís Brugués, en Toni Moré, l'Esteve Palet i en Conrado Gou per informar-nos de la trajectòria d'en Deri Brugués i la fundació de la cobla Catalunya de Bordils. No gaire lluny, a Flaçà, en Quim Planas recupera la memòria d'en Vicenç Ferrer, tenora. Més endins del massís, en Carles Serra descobreix per la Rosa Segarra que l'orquestra d'en Peron no existia i sí l'orquestra d'en Baró, que cada any tocava a Sant Mateu i Erols. A la Vall d'Aro, l'Albert López-Tàuler parla amb la Maria Rosa Pijuan i la Maria Xargay sobre les festes i els espais on la gent de Santa Cristina i de Castell i la Platja d'Aro es reunia per ballar. A Girona, en Joan Pinsach s'escolta en Miquel Gimeno, un cantant de boleros com pocs. Finalment, en David Moré ens acompanya als clubs nocturns que van fer forrolla a la Tossa dels anys 50 i 60.

Deixem les cobles i les orquestres i entrem en els grups corals. En Carles Serra torna al massís, als Àngels, per repassar amb en Baldiri Capdevila els cors que hi cantaven per honorar la verge. Des de Begur, en Miquel

Martín ens presenta la història de la Cigala Begurenca, un cor famós i premiat sorgit de l'ofici surer. I en David Moré fa el mateix amb la societat coral Lo Pensament, de Tossa, admesa fins i tot a l'associació dels Cors Clavé.

I de les corals a les taules de tavernes i hostals. A Palafrugell, la Teresa Bonal i la Nuri Sàbat conversen amb en Josep Bastons, un històric de l'havanera i músic de llarga trajectòria. A Palamós, en Carles Casanovas fa memòria a en Jaume Badias de les característiques de la cançó de taverna i dels antics locals palamosins on es cantava. A Sant Feliu, l'Àngel Jiménez reuneix en Pere Pujol, la Joana Valls i en Joan Bou per recordar l'ambient musical a les tavernes ganxones dels anys 50 i 60, en les quals fins i tot s'escoltava òpera. I òpera era el que cantava a París el tenor Llorenç Pagnans, de Cervià, segons ens explica l'Eduard Baulida per boca d'en Joan Gay. I a Llagostera, en Joan Ventura recupera el quartet l'Estrella, que si no cantava a les tavernes ho feia per passar-s'ho bé en els sopars que el grup organitzava periòdicament. El programa s'acaba amb jazz: en Jordi Turró parla amb en Josep Sendra del trompetista Miquel Bravo, que va néixer a Matanzas, féu aprenentatge a Nova Orleans i s'establí a Palafrugell.

Avui, l'embat de l'electrònica ha canviat notablement la nostra relació amb la música i ha fet reduir notablement el nombre de formacions. Les grans cobles orquestres catalanes, però, encara porten referències geogràfiques dels nostres contorns: els Montgrins, la Principal de la Bisbal i la Selvatana són totes tres centenàries i considerades punts de referència a tot el país. Per altra banda, els grups d'havaneres i de cançó de taverna més reconeguts són majoritàriament d'aquest nostre tros de Costa Brava. Pensem que el passat musical d'aquesta terra es mereix que hàgim posat una mica de lletra a tanta solfa 🎵

Fiscorn centenari –fabricat per la casa italiana Rampone– del músic Francesc Cla // FOTO: Josep M. Fusté.

Ricard Viladesau, el príncep

LA ROSA CARRERA ENS APROPA A LA VIDA I L'OBRA DEL SEU MARIT, EN RICARD VILADESAU, EXTRAORDINARI COMPOSITOR I SEGURAMENT EL MILLOR TENORA DE LA HISTÒRIA

Pitu Basart > TEXT // Lúdia Masllorens > FOTOGRAFIA

Perpinyà. Cafè Palmarium. Any 1950. L'orquestra la Principal de la Bisbal és a punt de començar el concert. La sala és plena i el públic es mou amb neguit. S'hi han aplegat persones de la Catalunya del nord i del sud per escoltar la cobla i per veure el mestre Pau Casals, que ha assegurat que vindrà a l'audició amb alguns dels seus deixebles que no saben que és una tenora. El públic es va girant nerviós fins que un esclat de crits i aplaudiments informa de l'arribada del mestre. El local vessa de gent. A fora, una multitud que no ha pogut entrar. La Principal comença. A la primera tenora, en Ricard Viladesau. Acabat el concert el mestre Casals va a parlar amb el director, en Conrad Saló. De qui és aquesta sardana –'En Jordi'– que heu interpretat tan bé? Doncs mireu, mestre, és feta del nostre

mestre ha estat en Ricard Viladesau. Ah, feliciteu-lo de la meua part, heu tingut un gran professor. De qui es tracta? En Ricard Viladesau sóc jo mateix, li respon. En Pau Casals queda parat. És en aquest lloc i en aquest moment en què el mestre Casals va encunyar el complement 'príncep de la tenora' que no va abandonar mai més el nom de Ricard Viladesau. Quan va acabar el concert, la Principal de la Bisbal va decidir tocar 'La Santa Espina'. El frenesí de la gernació que s'esperava a l'exterior va ser tan gran que els vidres del local van començar a tremolar i a rompre's. L'orquestra va haver de sortir a l'exterior a saludar:

la multitud cridava i plorava de sentiment. Massa patiments, massa emoció continguda...

I amb emoció, també, la Rosa Carrera Gironella (Torroella de Montgrí, 1924) em parla del seu marit, en Ricard Viladesau Caner, que ens va deixar fa vuit anys. Som al seu pis del carrer Cavallers de Palafrugell, on hem quedat per parlar del músic, del compositor, de l'interpret de tenora –segons molts el millor que ha existit–, però també de la persona, del marit, del pare. Els ulls se li aigualixen més d'un cop durant la conversa, però el seu discurs és segur: sap el que ha representat el seu marit per al país i el que va significar per a ella.

«En Ricard va néixer a Calonge el 18 de gener de l'any 1918, a can Gustinet, al carrer de l'Arpa, número 1», em diu la Rosa. A can Gustinet –el nom ve de l'avi, que es deia Agustí–, eren tapers: tant l'avi com el pare feien taps a mà i, a més, tenien a l'entrada botes de vi i en despatxaven. «La casa era en el camí que de Calonge anava cap a Romanyà i tots els bosquets que feien llenya o carbó per aquelles muntanyes baixaven a can Gustinet a *repostar*». A en Ricard, de petit li agradaven molt els cavalls –tota la vida en va pintar, segons la Rosa– i quan podia s'enfilava als

La Rosa Carrera i la Maria Rosa Viladesau, a l'estança de la casa on guarden els records d'en Ricard Viladesau, a Llafranc.

negoci del vi començava a anar de baixa: van fer una carretera nova per pujar a Romanyà que no passava per can Gustinet i els bosquetans deixaven d'anar-hi. Aquest fet, la mort de l'avi Agustí i les millors perspectives laborals a les grans fàbriques de suro van fer que la família es decidís a anar a viure a Palafrugell. Era l'any 1935, en Ricard tenia 17 anys.

Vivint a Palafrugell, va tocar un temps amb l'orquestra Guíxols de Sant Feliu i va aprofitar els viatges i el tren petit per anar a Cassà, a perfeccionar la tenora amb en Josep Coll i Lligora: «Sempre ens recordava que hi havia anat cinc lliçons, amb en Coll, i a partir d'això ell va fer l'aprenentatge tot sol, a partir de la lectura de les partitures i el seu enginy». També va tocar un any amb la Principal de Palafrugell, coneguda com la Vella, però el van quintar i va haver de fer un any de guerra: «No va tirar ni un tiro. Va entrar a la banda, hi tocava el clarinet, i va estar a Almadén, Ciudad Real. Després, la banda es va anar desplaçant cap a Castelló de la Plana i allà els va agafar l'arribada dels nacionals. Un dia van acomiadar els que se n'anaven a l'exili tocant 'La Internacional' i la nit abans de capitular ell mateix va estar arranjant les partitures per poder tocar el 'Cara al sol' l'endemà, quan arribessin els d'en Franco. Això sí, al cap de dos dies ja era a casa.»

carros que transportaven els bots de vi de casa seva cap a les cases de pagès de les muntanyes de Romanyà. D'aquesta manera, sobretot durant el bon temps, en Ricard va conèixer el territori de les Gavarres. La Nati del mas Gran m'ho va confirmar, fa anys, quan em va contar que, de petit, en Ricard Viladesau havia passat més d'una temporada d'estiu a casa seva.

Els estudis musicals. Quan tenia vuit anys, la família va decidir que a en Ricard

li convenien els estudis de música. I així va ser: va començar a estudiar solfeig. Quan en tenia dotze, va debutar en un escenari tocant el flabiol i el tamborí amb la Principal de Calonge: «Li van haver de posar un caixó a sota la cadira perquè se'l veiés una mica, era molt menut, pobret...» I la seva afició musical augmentava: als 14 anys va iniciar els estudis de tenora amb un veí de Calonge conegut com en Pep fuster; poc després va començar els de violí amb en Josep Gomà, calongí també. Mentrestant, el

La Bisbal i la Simfònica. Al cap de poc de tornar, li va tocar d'anar a fer el servei militar a Santiago de Compostel·la, també a la banda. «Allà, s'hi va estar un any, però va demanar de ser traslladat a Girona, on va acabar el servei. Encara feia la mili quan jo el vaig conèixer —recorda la Rosa—. Era l'any 1942 i va venir a Torroella per fundar i dirigir l'orquestra Caravana. Hi va ser fins a l'any 1950». La Rosa i en Ricard es van casar l'any 1944 i van viure a Torroella fins a finals de la dècada del quaranta.

En Ricard Viladesau, el príncep de la tenora, tal com el va batejar en Pau Casals.

PROCEDÈNCIA: Rosa Carrera. REPRODUCCIÓ: Paco Dalmau.

Verges: músics a cada carrer

UN ITINERARI PER DIVERSES CASES DE LA VILA ENS CONVIDA A REDESCOBRIR LA RIQUESA DEL PATRIMONI MUSICAL VERGELITÀ

Salvador Vega > TEXT // Aniol Resclosa i Planas > FOTOGRAFIA

Hi va haver un temps, tampoc fa tants anys, que els carrers de Verges tenien banda sonora, estaven literalment inundats de música. Al capdamunt del carrer Major refilava el trombó de vares d'en Manelic; més avall, ja gairebé a tocar la plaça, podies sentir en Quim Gil, que era un virtuós del piano i que també tocava el fiscorn. Des del carrer dels Valls pujava el so fabulós del clarinet d'en Pere Cortada. A la plaça Major hi regnava la trompeta d'en Pelai Maspoc, en Poncet. Al carrer del Portal, s'hi barrejaven les vellutades notes del fiscorn d'en Joaquim Joanmiquel –Quim Tàtara–, amb les del seu fill Ramon, que aleshores estudiava piano. A la casa del costat, pare i fill Felip –els Xeto–: l'infal·lible flabiol d'en Lluís i les agudíssimes notes de la trompeta del seu fill, l'inoblidable Francesc Felip –Paco Xeto. Al carrer del Ribossà sonava la flauta d'en Paco Teixidor i als carrers de fora es sentia la verrea d'en Manxarrilla; i el fiscorn d'en Salvi Bach, al capdavant del carrer Ample. Des del mas Pi, el magistral violí de l'Emili Poch donava un aire senyorívol a tota aquesta simfonia. I n'hi havia molts altres de músics a Verges! Empesos per la voluntat de rescatar aquest important patrimoni injustament empolsinat, ja fa un parell d'anys que amb els amics l'Albert Casabò i en Josep Cots vam decidir empescarnos un itinerari per la vila, tot visitant les cases d'alguns músics. A cada pas, els familiars i hereus dels músics, que

sempre han col·laborat amb tota generositat, ens van oferint diverses sorpreses, explicant-nos anècdotes, mostrant-nos fotografies, records, instruments... De tant en tant, fem també una parada per escoltar alguna de les cançons que els musicòlegs Palmira Jaquetti i Enric d'Aoust van recollir el 1930 per al *Cançoner Popular de Catalunya* –obra monumental editada pel pare Massot. L'Albert i la seva guitarra fan sonar de nou pels carrers del poble les cançons que cantaven els avis dels nostres avis i tots plegats ens deixem emocionar per la màgia d'aquelles velles belles melodies com 'El castell de Vilana', 'Els estudiants de Tolosa', 'Francisca'...

En Joan Roviras i en Manelic Gil. El punt d'inici del nostre recorregut el situem a tocar la plaça de l'Onze de Setembre, on visqué en Joan Roviras, que com ens explica la seva filla Montserrat, fou un reputat clarinetista i tible. El seu fill, en Josep Roviras –Xivi– s'ha dedicat també professionalment a la música. Quan la Montserrat acaba l'explicació, ens canta, acompanyada per bona part de la concurrència, un fragment de les caramelles que abans sonaven per Pasqua i que les havia portat a Verges, precisament, el seu pare prenent model de les de Sant Celoni.

El següent punt que visitem és el local que actualment constitueix el bar can Grau i que en altre temps era el

café de can Manel. Aquí, hi va viure en Manel Ferrer –Manelic Gil–, membre d'una destacada i imprescindible nissaga de músics vergelitans, que integrava el nucli fundador de cobles com la Vergelitana, l'Emporitana i la Victòria. Baixem per la Davallada per aturar-nos a can Ramon Joanmiquel, de l'estirp dels Tàtara. Tot i que va tocar durant anys a diverses formacions, el gruix de la seva carrera l'ha dedicat a la docència. Continuem avall per plantar-nos al mas Pi, antiga fonda a peu de carretera, que avui ha esdevingut restaurant. Allà ens hi espera la Conxa, filla de l'Emili Poch, un excel·lent violinista. Entre els diversos instruments, fotografies i records que la Conxa ens mostra, hi un arc de violí que es considera una peça única. Allà mateix hi trobem un instrument que gairebé ha adquirit proporcions mítiques. És un piano que van regalar a la Conxa de joventut i en el qual el fill del metge del poble –aleshores un tímid noi, anomenat Lluís Llach– també va passar moltes estones practicant. S'explica que en aquest piano el noi de Verges va esbossar els primers acords d'un valset que acabaria convertint-se en 'L'estaca'. La primera vegada que vam fer aquest recorregut, arribats en aquest punt, a l'amic Albert Casabò se li va acudir de provar si el piano sonava bé, i va començar a buscar amb els dits la melodia de 'L'estaca'. Al principi tímidament, però de seguida amb força i a raig, la melo-

dia va sonar, poderosa, i espontàniament tots ens vam posar a cantar. Té molta raó Llach quan diu que aquesta és una cançó que fa molt de temps que ha deixat de pertànyer-li.

En Quim Gil i en Pere Cortada. Continuem la ruta reprenent el carrer Major per plantar-nos a can Gil, llar que fou del mestre Joaquim Ferrer i Amer –Quim Gil. Home de personalitat reservada i discreta, fou un gran intèrpret i compositor, a qui s'atribueix el mèrit d'haver eixamplat el llenguatge musical de la sardana. També li devem a ell l'exquisit arranjament del quadre de l'*Stabat mater* de la processó del Dijous Sant. Sens dubte el poble de Verges està en deute amb aquest extraordinari personatge que, per cert, en determinat moment fou mestre del mateix Lluís Llach. I no gaire lluny de can Gil, tot just baixant pel carrer dels Valls, arriben a la casa on visqué en Pere Cortada, un altre dels músics proverbials i més reconeguts del poble. En aquest punt, la seva néta Anna ens té sempre preparat un toca-

discs per sentir un vinil en el qual hi ha gravada una composició d'en Cortada, és la sardana 'La meva Llucietà'. En el moment que sona la música es forma al mig del carrer una rotllana: ja tenim la sardana ben viva! Costa, en moments així, contenir l'emoció.

El nostre periple continua a la casa del reputat trompeta Paco Felip, de l'estirp dels Xeto, de qui es diu que era «feliç de llavi», o sigui, que tenia una capacitat extraordinària, un do natural, per a fer sonar bé els instruments de vent. A peu de carrer la Soletat, la seva vídua, ens explica que les prodigioses notes que en Paco podia treure de la trompeta eren fruit de l'estudi diari, constant i metòdic. També deixa anar algunes anècdotes divertides i, per què no, alguns dels inconvenients que comportava el fet de compartir la vida amb un músic, amb tants viatges i absències.

Finalitzem el recorregut al carrer del Ribossà, a can Titus, llar d'en Francesc Teixidor, músic important i home de principis. La seva jove, l'Emília Bombaradó, conserva encara intacta la bossa de

mà que sempre portava el músic. És un maletí ple de partitures, tudells i canyes, bitllets de loteria, permisos governamentals, cartes i qui sap quantes altres coses més. Una relíquia que ens transporta deliciosament a una altra època.

Enguany a més de l'itinerari per les cases, vam poder comptar amb una conferència d'en Jordi Gallegos, historiador escalenc, autor del llibre *L'Escala des de l'empostissat. Història de la Principal de l'Escala i altres cobles locals* (2008). Després de repassar l'elenc de músics que Verges ha donat, en Gallegos ens va regalar amb l'audició d'alguns fragments de fins a cinc sardanes que han estat dedicades al poble de Verges. Impagable!

Però el nostre recorregut és incomplet. Quedarien molts altres punts per visitar i molts altres músics per homenatjar. Així a raig, ens vénen al cap en Josep Saguer –Pepet Quel–, en Manxarrilla, en Wenceslau Roure, l'Eusebi i l'Emili Saló, en Salvi Bach, en Pere Coll –Pere Jepet–, en Pelai Maspoch, l'Àngel Pont, en Joan Pons. A tots ells, el nostre record i agraïment 🎶

D'esquerra a dreta, la Soletat Casabó, amb la trompeta d'en Francesc Felip –Paco Xeto–; la Conxa Poch, amb el violí del seu pare, l'Emili Poch; en Joaquim Joanmiquel, mostrant material pedagògic; i la Montserrat Roviras sostenint el clarinet del seu pare, en Joan Roviras.

Els Costa, de Sant Jordi

EN JOAQUIM COSTA ENS EXPLICA LA SEVA TRAJECTÒRIA PROFESSIONAL I FA MEMÒRIA DEL SEU PARE I DEL SEU GERMÀ, AMIC D'EN PAU CASALS

Joaquim Planas i Helena Pinsach > TEXT // Josep Bursat > FOTOGRAFIA

Anem a trobar en Joaquim Costa a casa seva, a Sant Jordi Desvalls. És una antiga casa pairal arrencada a migdia, al principi del carrer Hospital, carrer emblemàtic i històric. Fou el vell camí que des de ponent s'enfilava cap al castell dels Biure, antics senyors de la contrada, dintre del clos de la muralla.

«Passeu a la cuina, estarem millor que a la sala, he encès el foc», escoltem que diu en Quim, mentre pugem l'escala de pedra on un ull de bou, a mà esquerra, vigila impassible la porta forana. Unes cadires ens esperen davant la llar de foc, a sobre la taula hi ha un violí, l'agradable sensació d'una cuina d'abans. En Joaquim Costa i Horts (Cervià de Ter, 1920) es comença a explicar: «En aquest carrer hi va haver un hospital fora les muralles, però no sé exactament on. Vaig ser el penúltim de sis germans, quatre noies i dos nois, fills d'en Joan Costa Barbosa i de la Leonor Horts Font. El meu pare era músic de cobla, tot i que no havia estudiat mai, i no es va especialitzar en cap instrument, tenia una gran facilitat per tocar-los, concretament el contrabaix, el fiscorn i la viola. Però la qualitat més remarcable del meu pare era el que diríem el *tímpano*, o sigui l'òida musical. El meu germà Narcís, que va marxar a Mèxic després de la Guerra, i allà va tenir molt d'èxit, mai va tenir l'òida del pare. Explicaré una anècdota perquè tingueu una idea del que vull dir: una vegada que feia molta tramun-

tana, si fa no fa com avui, el pare, que ja era molt gran, estava assegut on som ara nosaltres. Un camió que anava a la botiga de ca la Bel, aquí al costat, va fer un toc de clàxon, i el pare des d'aquí el va escoltar i em va dir: 'Quim, aquest clàxon acaba de fer un 'la' d'orquestra just'. Vaig anar a la sala i ho vaig comprovar amb el diapasó, i efectivament va ser un 'la' perfecte. Qui no entén de música no es pot imaginar la dificultat que hi ha per percebre-ho. Ara també recordo la meva germana gran, la Maria, a qui la vida va portar a Madrid, i allí fou on va morir. Està enterrada allà, i això és el que em dol més... tan allunyada de Catalunya, però va anar així, què hi podem fer.»

La infantesa. El 1924 la família sencera marxà de Cervià de Ter i va a viure a Girona: «Casa nostra era al carrer de les Bernardes número vuit, que ara forma part del carrer Santa Clara. També tenia entrada per darrere, per un carrer anomenat les Hortes. Jo anava a l'escola dels germans Maristes de l'Hospital Militar, però com que feien tantes festes el pare se'n va cansar i em va canviar de col·legi. El nou centre escolar va ser per a mi l'Ateneu Social Democràtic, que era a sobre la sala de ball de l'Ateneu, a tocar la muralla, prop del convent de les Germanes Vetlladores, on vaig fer la comunió l'any 1928». En Quim va fent memòria de la seva infància: «El

meu pare tocava a l'orquestra Art Gironí i voltava Catalunya i França. Amb ells hi tocava un deixeble d'ell, que va ser un compositor de renom, en Josep Baró Güell, fill de Cervià de Ter i autor de la sardana 'Arbres de la Devesa'. El 1933 en Quim deixa l'escola de l'Ateneu i comença a fer classes de violí amb en Josep Miró a casa d'aquest, al carrer Bisbe Lorenzana. «En Josep Miró era fill de Palamós, havia voltat mig món tocant el violí i tenia molta anomenda. Era amic del meu pare, i coincidien jugant a tresillo en el cafè Español, del carrer Santa Clara. El senyor Miró li deia al pare que jo tenia *tímpano* i que a més hi posava interès». En Joaquim compagina les classes de violí amb la seva altra gran afició, l'esport. Li agrada l'atletisme i va a córrer a la Devesa. «M'agradava saltar-hi el canal», recorda.

Temps convulsos. Arriba la guerra i la situació de la família Costa es complica. Són molta colla a casa i a l'escassetat d'aliments s'hi afegeixen els bombardejos de l'aviació italiana de la base de Mallorca sobre Girona. Davant la inseguretat i les penúries, el pare decideix d'anar a viure a la casa pairal de la seva família, a Sant Jordi Desvalls, al carrer Hospital. «Quan encara vivíem a Girona vaig ser cridat a fer instrucció premitaria i al cap de poc temps cridat a files. Em vaig incorporar al batalló Pirinenc que estava de repòs a Girona. Sóc de la lleva

del Biberó. Vàrem rebre l'ordre d'anar cap al front. Jo i el meu grup vam ser fets presoners per uns requetès prop de Sort. Anaven amb les boines vermelles i parlaven alemany, però a nosaltres es dirigien en castellà. Ens van tancar a la presó de Sort i d'allà ens portaren fins a la plaça de toros de Logroño, per acabar al camp de presoners de Miranda de Ebro, a Burgos. Recordo que vàrem arribar al

camp durant una missa de campanya. Un cop acabada, el capellà es va treure la casulla i tot seguit l'alba i... anava uniformat d'alferes! Vaig quedar parat, ho he recordat sempre més. Hi ha coses que no les he entès mai.»

El grup de presoners del qual en Joaquim formava part fou retornat a Catalunya, concretament al Port de la Bonaigua. La seva tasca, treure neu de

la carretera entre Esterri d'Àneu i Baqueira, perquè pogués passar el trànsit. Aquests dies fa cap a València d'Àneu, on viu en Joaquim, un alferes de complement que estudia violí, i el tria perquè li faci una hora de classe al dia: «*Si yo tuviera tus capacidades no estaría aquí de militar*», li digué una vegada. Al cap de quinze dies és llicenciat i pot tornar a casa. Tot i això, al cap de poc és cridat a files per fer el servei militar. El seu destí aquesta vegada és Vilafranca del Penedès en una unitat de metralladores i antiaeris. Durant la seva estada a Vilafranca el seu pare compleix seixanta anys, moment en què el secretari municipal de Sant Jordi fa unes gestions i en Joaquim torna a casa, aquesta vegada definitivament.

Les orquestres. És l'any 1943 i comença a tocar al ball de cal Tet de Flaçà, amb l'orquestra Montmatre cada diumenge. Cal Tet és el ball amb més ambient i anomenada dels voltants. Allí en Quim coneix la seva dona, la Núria Ferrer. «La meva següent orquestra va ser l'orquestra Farnense, on hi vaig estar un any. Seguidament entro a formar part de l'orquestra Emporitana de Verges. El seu director era en Joaquim Ferrer, que era molt bon compositor i músic. Tinc molt bon record de l'etapa a l'Emporitana, hi havia molt bon ambient. Vaig formar part de la formació fundacional de l'orquestra Maravella, de Caldes de Malavella, a principis dels anys cinquanta. El director era en Lluís Ferrer i Puigdemont, cosí d'en Joaquim Ferrer de l'Emporitana, hi vaig estar un any i prou. No m'agradava com ho portava en Lluís. Per a ell era prioritari la imatge comercial enfront de la qualitat musical, i no hi vaig estar mai a gust. Una cosa de la qual sí que li estic agraït, a en Lluís Ferrer, és que em va posar en contacte amb un senyor que portava violins de França i alhora guitarres

En Joaquim Costa, amb el violí que el va acompanyar molts anys pels escenaris dels nostres pobles.

El mestre Mercader

EN PERE MERCADER TERRADAS HA ESTAT RECONEGUT PEL SEU ENSENYAMENT A DIVERSES GENERACIONS DE MÚSICS DE CASSÀ, SANT FELIU DE GUÍXOLS I ALTRES POBLES VEÏNS

Pitu Basart > TEXT // Lúdia Masllorens > FOTOGRAFIA

Sembla que tots els músics s'hagin posat d'acord a l'hora de parlar-ne, tots en diuen el mateix: en Pere Mercader era un mestre excepcional. M'ho explica en Francesc Cortada, músic professional amb més de quaranta anys de carrera a l'orquestra Selvatana: «No feia mai cap crit, però si treballaves i si seguíes el camí que ell et marcava, aprenies. Era molt exigent, però molt bona persona». L'Antoni Mas, pianista, compositor i director de diverses orquestres, també reforça la mateixa idea: «Jo considero –i estic segur que la majoria de companys

d'ofici que van passar per les seves mans hi estaran d'acord– que li dec bona part del que hagi pogut fer musicalment. Et sabia motivar, una cosa molt important per seguir la carrera musical. A més, crec que les seves classes de música van enfortir la tradició musical de Cassà, de Sant Feliu i dels pobles dels contorns.»

Un tarda d'abril, truco al timbre d'una casa de la plaça del municipi de Cassà. He quedat per parlar amb l'esposa i la filla d'en Pere Mercader Terradas (Cassà, 1916–1971). Em ve a obrir la porta la Maria

Eugènia Mercader Bosch (Cassà, 1954). Entrem. La Consol Bosch i Prats (Cassà, 1929), vídua d'en Pere Mercader, ens espera asseguda en una còmoda butaca. S'està acabant de recuperar d'un petit accident. I comencem a parlar d'en Pere. «El seu pare i el seu avi ja eren músics. La tradició li venia de família –em diu la Maria Eugènia–. Aprengué música amb mossèn Gabriel Garcia i violí amb l'Enric Abella, però la clau del seu èxit com a mestre de música li ve d'una decisió del seu pare –en Pere

Mercader Andreu–, que va creure convenient portar-lo a l'acadèmia Marshall, de Barcelona».

Aquesta acadèmia tenia l'antecedent en una altra fundada per l'Enric Granados l'any 1901, que el 1916, en morir Granados, va ser dirigida pel senyor Frank Marshall, deixeble i col·laborador seu i fill d'una família anglesa establerta a Mataró. «El sistema d'aprenentatge d'aquesta escola era molt recte –em diu la Maria Eugènia. El pare deia que si hi anaves un dia sense haver practicat el que t'havien encomanat el dia anterior, et feien tornar cap a casa. I com que les classes eren molt cares, calia ser molt aplicat. L'avi Pere deia exagerant que valien més els cursos a l'acadèmia que pagar la carrera de medicina».

En aquesta escola, en Pere Mercader va fer els estudis de piano, al llarg

La Maria Eugènia Mercader i la Consol Bosch, filla i esposa d'en Pere Mercader Terradas (al detall).

dels quals va tenir com a companya la cèlebre intèrpret Alícia de Larrocha, que va presidir la fundació Granados-Marshall durant molts anys.

La guerra i la mili. En esclatar la guerra, Frank Marshall va exiliar-se. En Pere Mercader no va poder. Ja tenia acabada la carrera de piano i li havien proposat d'anar becat a París per perfeccionar-lo, però tot es va esguerrar i va haver d'anar al front. Intervé la Consol: «En Pere deia que només va estar content d'una cosa: no va haver agafar mai una escopeta. Era un home de pau. En un moment donat va decidir de fugir a França i el varen agafar. Va estar empresonat al castell de Montjuïc veient com cada dia afusellaven companys seus. Però se'n va sortir. Per postres, quan va tornar a casa li va tocar fer la mili: el van destinar sis anys a Tetuan, a l'hospital militar, i es va fer un tip de fer radiografies; potser per això va morir tan jove... no ho sabrem mai.»

Acabada la mili, en Pere va tornar a casa, va trobar feina en uns magatzems de Barcelona, però la vida a ciutat no li provava i va venir cap a Cassà. «Va ser llavors quan va començar a fer classes de música a la Concepció Domingo. L'any 1948 va veure que havia de convalidar els seus estudis i va fer les proves al Liceu. Les va superar i va començar a fer classes particulars a casa seva», recorda la Consol. Veient que tenia molt alumnes, va proposar a l'Ajuntament de Cassà d'organitzar una escola de música, però el consistori no ho va considerar convenient.

A Sant Feliu, també hi va ensenyar música: a l'escola de la Salle i fent classes particulars: «Ens vam casar l'any 1952 i en aquesta època, entre la feina a Sant Feliu, les hores que feia a casa i les classes particulars que durant un temps va fer als Salesians de Girona, anava molt aтраfegat», explica la Consol. Deu anys després, l'Ajuntament de Sant Feliu va

En Pere Mercader Andreu tocant la tenora // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Mercader Bosch.

L'Avi Mercader, 300 sardanes

Pitu Basart > TEXT

En Pere Mercader Andreu (1885-1969) –conegut a Cassà com a l'Avi Mercader– era pare d'en Pere Mercader Terradas i fill d'en Rossend Mercader Silvestre. En Rossend havia nascut a Fontclara i s'havia establert a cal Cadiraire de l'Escala. En Rossend –conegut com a Rossendo Cadiraire– era un argent viu, en el món de la música: a l'Escala, va fer tots els papers de l'auca –segons consta en el llibre de Jordi Gallegos *L'Escala des de l'empostissat*–, res no li feia por: va ser compositor, instrumentista, director de cobla i professor de música; a més, és clar, de cadiraire, ofici en què hi tenia la mà trencada. El seu fill Pere, doncs, tenia el mestre a casa i en Rossendo va ser el seu primer professor de música. Pels volts de 1904, en Pere Mercader Andreu va deixar l'Escala i va establir-se a Cassà per tocar amb la Unió Cassanense. A Cassà va rebre lliçons d'un tenora anomenat Felix Sans. L'any 1910, de la Unió Cassanense va néixer la Principal de Cassà i al cap d'un temps –el 1913– la Selvatana, que van fundar ell, en Pere Arpa, en Ramon Serrat, en Robert Vilallonga i alguns altres. «La Selvatana va néixer en aquesta casa on som –em diu la Consol Bosch. La casa era de la família de l'esposa del meu sogre, la Dolors Terradas Teixidor. En Pere Arpa va registrar com a seu el nom de la Selvatana, però la varen fundar entre tots.»

En aquesta casa, l'esposa de l'Avi Mercader venia gorres i camises; el seu pare era carter i com que els carters feien arribar els diaris a les cases, la família Mercader-Terradas va acabar repartint diaris. «El meu sogre, però, va aprendre ja de gran l'ofici de fuster i em penso que havia treballat per en March, del carrer d'en Nyol», em diu la Consol. Havia tocat 37 anys amb la Selvatana: «Era el segon tenora i, quan feien ball, tocava el clarinet. Al final de la seva carrera va estar un parell de temporades amb la Principal de Llagostera». Demano a la Consol com recorda l'Avi Mercader: «Era molt bona gent, tenia un caràcter molt alegre. Sempre semblava que estava distret. Al principi de festejar amb el seu fill, el trobava pel carrer i amb prou feines em saludava. Fins i tot, ho vaig dir preocupada a en Pere. No és que no em volgués dir res, és que estava capficat en la música, tot el dia anava rumiant la peça que estava component». A la llista d'obres de l'Avi Mercader, a banda de 300 sardanes, que aviat és dit, hi ha dues sarsueles ambientades a l'Escala: *El bruixot de les Rocales* (1922) i *L'estrafet* (1924), de la qual ell escriví la música i l'escalenc Joan Ballesta, conegut com a Calafat, la lletra. També és seva la música del ball de Gegants de Cassà (1959) i.

La Catalunya, de Bordils

EN DESIDERI BRUGUÉS, EN DERI, FOU L'ÀNIMA DE LA COBLA ORQUESTRA CATALUNYA DE BORDILS, QUE VA SER ALS ESCENARIS ENTRE 1952 I 1969

Eduard Baulida > TEXT

«En Desideri Brugués i Gou –trompeta i contrabaix– en Deri, nascut el 1917 a Sant Martí Vell, al casar-se i anar a viure a Bordils, va fundar la cobla orquestra Catalunya l'any 1952, amb músics ben joves que després serien promeses en altres orquestres de renom; els germans Vador i Josep Riumalló –tible i fiscorn respectivament– d'Arbúcies; en Jaume Cristau –vocalista i compositor– de Figueres; en Josep Cassú –fiscorn i piano–, en Lluís Subiranas –trompeta–, en Toni Moré –violí i tible–, l'Antoni Medinyà, l'Agustí Planiol, en Martí Genís, en Ferrer... La Catalunya va ésser un viver de grans músics, que van engruixir els Montgrins, la Maravella, la Selvaterna, la Principal de la Bisbal o l'Amoga», ens explica en Lluís Brugués i Agustí (Bordils, 1949), fill d'en Deri. «El meu pare portava la música a les venes, era un músic de cap a peus. Li venia de petit. Als anys 30, a la sala de la fonda del poble de Sant Martí Vell, els diumenges sovint s'hi feia ball. L'avia deia que es passava la tarda encantat mirant els músics. La música ho era

tot per a ell. Si hagués hagut d'anar a tocar de franc, hi hauria anat igualment».

Bordils és terra de músics amb una gran tradició d'orquestres: la dels Grau, la d'en

Bori o la Principal de Bordils. En Deri, ja era un músic amb molta guerra feta, i va anar a buscar músics ben joves veient possibilitats de fer una bona orquestra. Era el 52, i va durar fins a la temporada 68-69. Hem pogut parlar amb alguns músics d'una segona tongada que encara hi van entrar més joves: l'Esteve Palet de Bordils, en Conrado Gou de Juià o el mateix Lluís Brugués, que ho recorda: «Vaig debutar amb 13 anys, no tenia ni americana, i vaig haver de tocar amb el jersei de la primera comunió. Vaig començar tocant la bateria i després, el piano. De fet, jo havia de portar l'orquestra en un futur, però als 18 anys ja varen sortir possibilitats més bones i s'havien d'aprofitar. Al meu pare, d'entrada li va saber greu, però a la llarga ja hi va estar d'acord. Vaig anar a tocar dos anys en una orquestra a França. Vaig fer una substitució d'en Josep Cassú, que tocava amb els Montgrins, i ja no vam parar. Als 19 anys encara anava a ajudarlos quan acabava amb el conjunt. Una vegada, aquella primera fornada de músics va trobar noves possibilitats, varen anar marxant, i en Deri es va quedar amb gent gran –quasi jubilats– o aprenents. La Catalunya va passar d'ésser una orquestra jove, amb un ambient molt maco, a una orquestra diferent i el meu pare va ésser el primer a veure-ho.»

Parlem d'una època en què els balladors coneixien més el músic. La gent sabia les formacions, i estava pendent de

quin fiscorn o quin trompeta portava cada orquestra. De si els dotze músics i el vocalista eren els que sortien al cartell. Ja els esperaven, i els demanaven si tocarien tal o qual tema. De ben joves ja cobraven el que tocava. Sempre a parts iguals un cop pagades les despeses, segons el costum d'en Deri. Amb el que guanyaven, aquests joves músics es podien pagar les classes d'instrument, ja que cada músic havia de doblar o triplicar instrument per poder-se adaptar al que necessitava l'orquestra. Però els músics, un cop casats, es buscaven feines de les quals es pot prescindir un dia, complementàries. Esclopers i cistellers, a Bordils. Sastres o sabaters, a ciutat.

Caliquenyo i 'carajillo'. En Conrado Gou (Juià, 1944) ens retrata en Deri: «La imatge d'en Deri era el caliquenyo en una mà i el *carajillo* de rom Pujol a l'altra. Per a mi, un mestre i mig pare. Érem entre família. Un excel·lent trompetista i molt pacient. Fora de la música, en Deri era carter. Encara el veig sortint rabent de can Plata, que li passava el tren, i hi havia de ser a recollir el correu. Més endavant, va fer el taxi de Bordils i tenia una botigueta en què venia relloges. Assajàvem cada setmana a la sala de la fonda de can Cinto. Hi menjàvem i ens hi allotjàvem els que veníem de fora. El malaguanyat Cintet, Jacint Sau, havia tocat també a la Catalunya. Primer viatjàvem amb el carreter de Bordils, en

En Desideri Brugués i Gou va ser el fundador de la Catalunya.

PROCEDÈNCIA: Lluís Brugués i Agustí.

Pepito Escura –ell mateix es feia els autocars– una *rúbia* de fusta. Vam estrenar el primer autocar de butà que es va fer. Però em penso que els càlculs li varen fallar, i quan arribàvem a Fornells el butà s'havia acabat. Després vàrem anar amb en Cinto Xiberta, de Celrà. Recordo que els germans Riumalló li varen *carrossar* els seients de l'autocar nou, un Nazar. Venien amb vespa des d'Arbúcies, carregats amb els instruments hivern i estiu, tant si plovia com si nevava.»

L'Esteve Palet (Bordils, 1950) rememora els seus inicis. «En Deri va venir a casa a proposar-me d'entrar a l'orquestra l'any 66. Jo feia poc que havia començat a tocar el saxo, però li vaig dir que sí de seguida. No es trobaven músics. No hi havia gent jove. De la meua època... en Barretina, en Rado Gou, en Galindo, en

Lluís Brugués, en Cortada, en Camarasa i en Fassi, que era més gran i que ens ensenyava molt. Jo tocava el saxo, el violí i, com qui diu, al començament aguantava el tible. Vaig debutar a Sant Pere de Riudebitlles, per Pasqua. Es van obrir els cortinatges, i a la Catalunya sempre començàvem tocant 'L'emigrant', i tot seguit el rock 'Viruta', amb el solo de trompeta d'en Deri i els cors de vent tot darrere, treballs a atrapar-lo. Tenia setze anys. L'estiu del 67 vàrem anar a Lleida a recollir un esbart dansaire i vàrem enfil·lar cap a Madrid, i després a Segòvia a tocar al Palacio Real de la Granja de San Ildefonso, un 18 de juliol, en honor d'en Franco. Vàrem tocar darrere de la orquestra de Radio y Televisión Española amb l'Alícia de Larrocha, que nosaltres no sabíem ni qui era. Una sardana, 'La

cardina' d'en Bou, que va ballar l'esbart de Lleida. Després, el ballet de Maria Rosa. Un escenari grandios. Amb un regidor que ens instruïa on ens havíem de posar, i els escassos deu segons que teníem per muntar cadira i instrument. Els altres músics ens tractaven de tu. Vàrem conèixer moltes personalitats de l'època. Amb aquestes, que jo ajudava en Fassi a portar el contrabaix i, a mitja escalinata, ve un majordom a esbronar-nos: '*Corran que su excelencia les está esperando*'. Resulta que en Franco passava a saludar els artistes. I en Fassi que li respon: 'Collons! on vol que deixi aquesta eina, jo?' I en Fassi es va quedar aguantant l'eina.»

Una sardana per als gendarmes. «El pare –apunta en Lluís Brugués– tenia

L'orquestra Catalunya, al peu de l'autocar, a punt d'anar a tocar. En Deri Brugués és el primer de la dreta, amb el caliquenyo a la mà. Any 1966 // PROCEDÈNCIA: Esteve Palet.

La nissaga de l'Avi Andarín

LA PRINCIPAL DE LLAGOSTERA I EL QUARTET L'ESTRELLA, SÓN DUES MANERES D'ENTENDRE LA MÚSICA, I EN LES DUES TROBEM MÚSICS DE LA FAMÍLIA LLOSENT

Joan Ventura > TEXT

Hi ha hagut diferents llinatges que han aportat instrumentistes a la història musical de Llagostera, com ara els Batlle, els Bota, els Gumà, els Jovanet, els Pey o els Ruiz, però segurament que els més persistents han estat els Lloent, una nissaga que es remunta a Martí Lloent –l'Avi Andarín–, que va continuar amb els seus fills Sebastià i Joan, i amb els néts, que es deien tots dos Martí. Avui els descendents no es dediquen a la música, de la mateixa manera que la Principal de Llagostera ja fa anys que ha deixat de refilar, i el quartet l'Estrella és un record d'una manera d'entendre la vida que difícilment tornarà.

Les primeres formacions musicals, de les quals hi ha notícia al poble, són grups de finals del segle XIX que animaven els balls de carnaval, la festa major o els aplecs, que se celebraven als veïnats de Panedes, Sant Grau o Sant Llorenç. En sabem ben poc de la Lira Llagosterense, la Juventud Llagoste-

rense o la Moderna Llagosterense. En canvi, sí que hi ha indicis que la cobla orquestra la Principal de Llagostera es va fundar el 1872, en plena eufòria de la indústria tapera, que es va estroncar el 1914 –amb la primera guerra mundial es van paralitzar les exportacions– i molts tapers que també feien de músics van haver de canviar de feina.

Martí Lloent, l'Avi Andarín, dirigia la Moderna Llagosterense, amb músics joves, però va veure que el nom de la Principal de Llagostera era més popular i la va refundar al voltant de 1923. A banda de la Principal, no hi ha hagut cap més cobla al poble, però sí diferents grups de curta volada, i bàsicament de rock o de cançó d'autor, a finals dels 60 i primers dels 70: com ara els Numens, els Termes, Lacus Grup, Xauxa... Tanmateix, si hi ha una formació que mereix un perfil a banda, més que pels seus fruits musicals, per la seva idiosincràsia i el seu tarannà vital, és el quartet l'Es-

trella, que va abanderar un nét de l'Avi Andarín, que també es deia Martí.

El quartet l'Estrella. El quartet l'Estrella –sovint quintet i amb incorporacions puntuals–, va tocar durant uns quants anys a cavall entre els 60 i els 70, tot i que van actuar poc davant el públic, ja que ells tenien molt clar que el seu objectiu musical era, en essència, passar-ho bé. I havent conegut alguns dels seus membres, avui ja desapareguts, ens consta que s'ho deuriem passar molt bé, perquè personatges com Josep Calvet –poeta i artista polifacètic–, Miquel 'Roig' Bosch –músic sense solfa i *bon vivant*– o Ricard Viadiu –rajoler i *bon vivant*–, en aquesta terra se n'han parit ben pocs.

Segons hem pogut escoltar en un enregistrament que es va fer a finals dels 60 d'un dels seus especials concerts a casa de Martí Lloent Mola –el Sastre– aquest, parlant de la música que interpretaven, va deixar dit per la pos-

Precedents de l'Estrella. Músics dels anys 50: en Mario Sastre, en Miquel Roig, en Miquel Codolar, en Fernando Ruiz i l'Antoni Maymí –en Toni de Tossa // FOTO: AMLLA. Col·lecció l'Abans. Autor desconegut.

teritat: «Perquè nosaltres fora química, només toquem *lo nostre propi*!». Abans, en Martí ja havia introduït els principis bàsics de la vetllada: «Com és norma en tots els concerts, que sense un concert amb una cargolada per davant no seria tal concert, no és per un públic estrany, és per nosaltres mateixos». I, a continuació, com era habitual, en Calvet recitava una poesia, que havia escrit expressament per a l'ocasió, una per a cada concert, sopar i trobada.

Més clar l'aigua: amb en Llorent, en Calvet, en Miquel Roig i en Viadiu, hi tocaven en Joan Valls, taper amb inquietuds culturals, i en Jesús Ruiz, músic que va estar molts anys a París. També s'hi afegien músics de Caldes i Vidreres, com en Tonet Farriol, en Jofre de Caldes o l'Antoni Mas Bou (Caldes, 1945), músic i compositor, que ha estat director de la Caravana, Marina, Maravella i Selvatana. Es trobaven sovint a can Llorent per sopar un estofat d'en Viadiu o uns cargols d'en Miquel Roig. Eren sopars del plat del dia: si algú havia pescat, doncs es feia peix. I gairebé sempre amb un allioli immortal que elaborava en Viadiu.

Quan feia més bon temps anaven a passar la diada a la font de la Taverna

o a la font d'en Dalmau, a la zona de Cadiretes, a fer un arròs, i a tocar, cantar i recitar poesies, com aquesta d'en Calvet que preludia l'enregistrament que hem pogut escoltar gràcies a Joan Llorent, fill d'en Martí: «*Ara ve una festa grossa, una festa musical / amb amics de l'encontrada, músics a carta cabal. / De Vidreres i de Caldes han vingut expressament / per passar una bona tarda tocant, menjant i riguent. / Que la vida prou que és trista i es molt sa que l'alegrem. / I per ser més agradable hem portat els instruments. / L'Anton, en Jofre i en Tonet són addictes a la causa, / afegint-se al quartet com si fossin de la casa...*»

L'esperit d'aquesta colla era ben evident. Tocaven valsos i masurques, i també cançons populars que havien recuperat com 'la Tuies i la Milagros, la Carmeta i la Mercè...' o algunes d'en Miquel Roig, com la que van popularitzar a principis dels anys 70 el trio Cristof, Xarrupa, Kavesa, que deia: «Al mes de gener una gata i un gat...»

Van fer algunes actuacions al Casino, i també en algunes festes, com ara casaments; però a ells els agradava tocar per als amics, i pel poema d'en Calvet, sabem que el dia d'aquesta gravació hi havia en Tiburci Balam, que anys enre havia regentat el que ara és el bar el

Carril, i a vegades s'hi afegia gent com el flequer Jaume Arbussé o el lampista Benet Tarrés.

«*En Tiburci és optimista, ell ens fa d'escoltador / i per si algú s'esgarria porta el compàs interior. / Amb aquesta farandalla no podem anar malament, / toquem si ens dóna la gana i no estem de compliments, / i si ve algun lechuguino que ens vol fer tocar modern, / diguem que no fem el mico i ni hem pas perdut el seny.*»

Els dos Martí Llorent. Martí Llorent Vendrell (Llagostera, 1919-2000) i Martí Llorent Mola (Llagostera, 1921-1986) van néixer amb la música a les venes: l'avi Andarín tocava la flauta, el flautí i el flabiol. El seu fill Joan, la tenora, el saxo i el clarinet; i l'altre, en Sebastià, el fiscorn i el violí.

Martí Llorent Vendrell, fill de Sebastià, va dedicar tota la seva vida a la música. Va estudiar piano amb mossèn Lluís Guillaumes, amb mossèn Gabriel Garcia i amb Pere Mercader; violí amb Pere Pagès; flabiol amb Joan Font; trombó amb el seu pare; composició amb Joan Baró; i solfeig i violí. Va debutar amb la Principal de Llagostera, i també va tocar amb el conjunt Siboney i a les cobles orquestres Mediterrània, Girona, la Principal

El quintet l'Estrella, al Casino de Llagostera, al voltant de 1968. D'esquerra a dreta: en Josep Calvet, en Martí Llorent, en Miquel Roig, en Jesús Ruiz i en Joan Valls // FOTO: AMLLA. Col·lecció l'Abans. Josep Vall-Ilosera.

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA > A LA FRESCA

M5

Grup de bisbalencs a Llafranc. Drets: Montserrat Roldós, Maria Palés, Josep Roldós, Roser Arpa, Enric Avellí, Rosita Viadé, Rita Savalls, Josep Rigart. Asseguts: Montserrat Barceló, Narcís Rigart, Rosa Roldós, Dolors Janoher –nena– i Paquita Janoher.

ANY: 1930

AUTOR: ATRIBUÏDA A FRANCESC MARJANEDAS

PROCEDÈNCIA: ACBE, COL·LECCIÓ FAMÍLIA CRUAÑAS I PLAJA

M6

Tenderol que cada any per la festa major de Cassà muntava en Pere Teixidor al davant de la taverna de can Font, al final de la dècada dels cinquanta. D'esquerra a dreta: en Jordi Teixidor, la Salomé Abras, l'Alfons Teixidor, i en Martí i la Pepita de Torroella.

AUTOR: DESCONEGUT.
PROCEDÈNCIA: AMCS
/ FONS FOTOGRÀFIC
L'ABANS. COL·LECCIÓ
FAMÍLIA ABRAS-TEIXIDOR

PATRIMONI

PATRIMONI ARQUEOLOGIA

La torre dels Moros [pàg. 92-93]

JOAN LLINÀS [Sils, 1966. Arqueòleg]. JORDI MERINO [Girona, 1960. Arqueòleg]

PATRIMONI ARQUITECTURA

El castellot de Fontanilles [pàg. 94-95]

JOAN BADIA-HOMS [Palafrugell, 1941. Historiador]

PATRIMONI HISTÒRIA

Beguins a la foguera [pàg. 96-97]

ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots, 1971. Historiador]

PATRIMONI NISSAGUES

Els Valls, de Ruplà [pàg. 98-99]

JORDI FRIGOLA I ARPA [La Bisbal d'Empordà, 1934. Historiador]

PATRIMONI LLENGUA

Les altres Gavarres [pàg. 100-101]

LOURDES OLIVERAS [Sant Martí Vell, 1975. DEA Filologia Catalana]

PATRIMONI GASTRONOMIA

Peus de porc amb 'salsafins' [pàg. 102-103]

JOAN PINSACH [Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari]

PATRIMONI EN MAR

Les 'remendadores' de xarxes [pàg. 104-105]

JAUME BADIAS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]

PATRIMONI FAUNA

La vespeta del castanyer [pàg. 106-107]

NARCÍS VICENS [Girona, 1964. Biòleg]

PATRIMONI PLANTES I REMEIS

La Conxita, remeiera de Llagostera [pàg. 108-109]

ANNA M. OLIVA [Torroella de Montgri, 1966. Biòloga]

La Conxita Pijuan, de Llagostera, preparant vi de saüc a la cuina de casa seva.
FOTO: Sandra Saura.

PATRIMONI ARQUEOLOGIA // Joan Llinàs i Jordi Merino > TEXT // Lúdia Masllorens > FOTOGRAFIA

La torre dels Moros

Unes termes romanes situades al bell mig del veïnat de Panedes, constitueixen ara per ara l'element d'època romana més notable del terme de Llagostera

Un matí de dissabte de l'any 2003, amb l'empenta de membres de l'entitat casino Llagosterenc, vam netejar aquella misteriosa paret que es dreçava al bell mig d'un bosquet prop de can Llambí i vam esgratinyar una mica al seu voltant. Fins aleshores, i des de temps immemorial, aquella estranya estructura no havia estat per a la gent res més que un manyoc de pedres i morter de calç, qui sap si relacionada amb alguna activitat humana oblidada. Potser un antic mas o més aviat alguna mena de

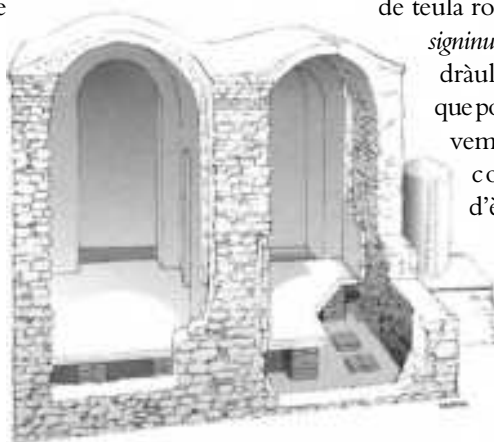
fortificació bastida feia segles; d'aquí que se l'anomenés casa dels Moros o torre dels Moros, un topònim que ja trobem documentat al segle XVIII.

A poc a poc, es va anar revelant una construcció de tendència quadrada, d'uns 35 m² de superfície, amb almenys tres subdivisions internes. Entre l'escàs material arqueològic recollit, alguns fragments

de teula romana i d'*opus signinum* –morter hidràulic– suggerien que potser ens trobàvem davant d'una construcció d'època romana

i, per tant, força més antiga del que tothom havia suposat.

Amb aquesta premissa engrescadora, l'Ajuntament de Llagostera hi va endegar tres campanyes d'excavació en el període 2005-2007, que van ser dirigides per Cristina Masvidal. Aquests treballs van permetre reblar el clau: indubtablement, la torre dels Moros era d'època romana; la ceràmica que anava apareixent, pròpia dels segles III/IV a VI dC, ho certificava de manera incontestable: ceràmica i àmfores nord-africanes, alguna importació del sud de la Gàl·lia i peces de fabricació local. L'edifici que s'havia descobert, si bé en un primer moment

A dalt, vista general de la torre dels Moros, al veïnat de Panedes. Al detall, restitució de l'edifici termal // IL·LUSTRACIÓ: Jordi Sagrera.

El camí de Girona a Sant Feliu de Guíxols

va fer pensar en una construcció funerària, una mena de mausoleu, finalment es va evidenciar com a un modest conjunt termal.

La troballa, també, de diversos elements d'època medieval, entre els quals destaca una moneda de Jaume I i ceràmica decorada de verd i manganès, van provar que aquest indret va ser si més no freqüentat almenys fins al segle XIV, però no es va poder localitzar cap construcció ni cap estructura d'aquest darrer moment històric. Avui, degudament restaurada i senyalitzada, la torre dels Moros s'ofereix a tot aquell que hi vulgui fer cap, al bell mig del bosquet.

Aquests petits banys romans, de planta lleugerament trapezoïdal, de 5,74 per 6,18 metres, estan subdividits en tres cambres. Una ocupa tota la meitat oest i tenia comunicació directa amb la boca d'un fornec *—prae-furnium—* a través de la qual entrava l'escalfor; d'aquí que molt probablement es tracti del *caldarium*, o sala calenta. Pel que fa a les dues cambres que comparteixen la meitat est, la situada més al nord seria el *tepidarium* o sala tèbia, i la del sud el vestidor *—apodyterium*. L'opus signinum, impermeable i ineludible en tot conjunt termal, pavimenta les tres estances i s'hi aprecien, tènues, les empremtes dels rajols que sostenien el sòl superior, desaparegut, per on circulaven els usuaris dels banys.

Entorn ideal. Més enllà de l'evident valor que té el propi monument, el que ens delata la seva existència és la més que probable vil·la romana a la qual aquests banys haurien pertangut i de la qual ara com ara, a manca de noves prospeccions, no en coneixem cap

Que Sant Feliu de Guíxols és el port natural de Girona des del moment de la seva fundació, fa més de dos mil anys, és un fet considerat indiscutible. Troballes romanes proven que la vila costanera era ben activa en aquella època, i l'arribada del cristianisme, a més, afegí la narració del martiri de Feliu l'Africà a la història conjunta de les dues viles. Jutjat i condemnat a Girona, diu la tradició cristiana que el sant fou llançat al mar amb una pedra de molí lligada al coll des de la punta dels Guíxols després que el seu cos martiritzat fos arrossegat per diverses poblacions. Costa poc d'imaginar quin degué ser el recorregut i té la seva lògica que Llagostera, lloc de pas obligat, tingui el mateix sant per patró.

Queda fora de dubte que una via terrestre d'una certa importància ha comunicat sempre els dos nuclis. A Llagostera, el camí ral, ben conegut i que molt probablement era l'hereu directe de la via romana, entrava procedent de Girona per la Bruguera i travessava Panedes, passant pels Hostalets, prop de can Baig, el molí d'en Llambí, la petita agrupació a l'entorn de l'església de Sant Ampèlit i pels peus del puig dels Lladres, des d'on s'endinsava ja a la vall del Ridaura i encarava el mar. Veiem com a Llagostera seguia un camí més dreturer que la carretera actual —abans de la variant— que passava pel poble. La via romana, per tant, passava a tocar de la torre dels Moros, i constitueix un element més a l'hora d'entendre per què en aquest indret hi va haver, durant uns quants segles, un nucli habitat del qual hem recuperat una petita part.

altre vestigi. L'entorn és ideal per a una vil·la: un pla fèrtil i amb aigua abundant, poblat ja des de feia segles i molt a prop de la important via de comunicació que lligava la ciutat de *Gerunda*

amb el seu port més proper, Sant Feliu de Guíxols.

La torre dels Moros ha omplert un buit històric. Llagostera havia proporcionat fins ara notables vestigis del moment ibèric final i principis de la romanització —segles III a I aC, sobretot—, especialment els camps de sitges de Maiena, can Pere Pere, Sant Llorenç, Pocafarina... als quals cal afegir els probables hàbitats ibèrics del turó de Llagostera i de la pineda del Rector, al veïnat de la Bruguera. D'època romana imperial, en canvi, es coneixien les restes d'un forn a can Tibau i poca cosa més.

La torre dels Moros esdevé, doncs, una troballa de primer ordre. És molt probable que noves prospeccions al voltant del monument puguin documentar la resta d'estances i dependències de la quasi segura vil·la romana de la qual formava part. Així mateix, permetrien saber si la cronologia inicial és més reculada —les vil·les romanes solen començar a funcionar als segles I aC o I dC, i no al III-IV, com la torre dels Moros— i a què responen les restes d'època medieval que s'hi han trobat, si a una continuïtat de la vil·la cap a un mas medieval o bé a una nova ocupació deslligada de la d'època romana. Qui sap si la vil·la romana de la torre dels Moros no es podria haver transformat en un petit assentament com el que segurament hi va haver a can Pelet Ferrer —descobert en part durant l'arranjament de la carretera de Llagostera a Tossa— entre els segles VII i IX. Tot plegat, un seguit d'interrogants que engresquen a continuar investigant aquest petit jaciment que ha omplert de sentit i contingut el període romà a Llagostera.

La vespeta del castanyer

L'arribada d'un minúscul insecte exòtic agreuja la precària salut dels castanyers a les Gavarres. Amb ell, per primera vegada al nostre país, una cassanella esdevé una plaga

En els darrers temps les perxades de castanyers malviuen a les Gavarres. La manca de rendibilitat del seu aprofitament, l'escassa o nul·la regeneració natural, el major estrès hídric que pateixen aquí pel seu enclavament mediterrani, i sobretot l'atac del xancre causat per un fong (*Cryphonectria parasitica*), les ha afectat severament ens els darrers anys. Ara, amb l'arribada recent de la vespeta del castanyer (*Dryocosmus kuriphilus*), es tem que en pocs anys els escassos claps de castanyers acabin desapareixent del massís.

El primer cinípid exòtic invasor. Fins ara no hi havia cap insecte que produís cecidis en els nostres castanyers. Ara, amb la presència de la vespeta del castanyer ens trobem el primer cas d'un insecte cecidògen que produeix importants danys ecològics i econòmics a Catalunya. Aquest cinípid és originari de la Xina –on es desenvolupa en el que aquí anomenem castanyer japonès (*Castanea*

crenata)– i es va estendre primer al Japó (any 1941) i després als Estats Units (1974). A Europa es va detectar primer a Itàlia (2001), després a França (2004) i en els darrers anys s'ha escampat de manera imparable pel continent: Eslovènia, Suïssa, Holanda, Eslovàquia, Alemanya... L'any passat es va detectar la presència de cecidis en pràcticament totes les castanyedes del país (excepte la serra de Prades), i a totes les perxades i claps de les Gavarres. L'extensió, l'abundància de la plaga i les troballes de cecidis vells i lignificats fan pensar que la seva arribada es devia produir un mínim de tres anys enrere. Els transport de castanyers infectats en viviers ha estat la principal via de propagació entre continents, països i zones allunyades, però el propi vol de les vespetes, el vent i el transport accidental dels insectes també contribueixen a escampar la plaga.

El juny i el juliol, les femelles d'aquest cinípid fan la posta a l'interior de les gemmes i els danys ocasionats només es fan

evidents a partir de l'any següent, quan a finals d'abril, en brotar, es formen unes tumoracions verdoses o vermelloses als branquillons joves, als pecíols i nervis de les fulles. Les femelles no necessiten mascles per multiplicar-se –de fet no se'n coneix l'existència en aquesta espècie–, i cadascuna d'elles pot pondre més d'un centenar d'ous no fecundats que donarà lloc a noves femelles. La seva capacitat de multiplicació es veu afavorida, ara per ara, per l'absència dels seus enemics naturals, característica en les espècies exòtiques invasores. No ens ha d'estranyar gens doncs que en un parell d'anys hàgim passat de no tenir constància de la seva presència a assistir a una primavera amb castanyers infestats d'aquests cecidis.

Control de la vespeta. La proliferació de malformacions a l'arbre afebleix la seva capacitat fotosintètica i la producció de castanyes, pot assecar les branques en creixement i arribar a provocar la mort dels castanyers. En els propers anys veurem quina és la seva capacitat de resistència, però en qualsevol cas i un cop escampada pel territori, la seva eradicació s'entrevéu impossible. A Itàlia i França es treballa en la selecció de varietats resistents i amb l'ús de la lluita biològica per controlar aquesta plaga exòtica. Aquesta darrera estratègia es basa en l'alliberament al medi d'una altra vespeta exòtica (*Torymus sinensis*) que parasita específicament la vespeta del castanyer. S'ha demostrat que aquest parasitoide és eficient

Brots amb els cecidis ben aparents de la vespeta del castanyer.

─ Cecidis, gales o cassanelles

Força vegetals presenten unes malformacions curioses de petita mida en diferents parts de la planta, de formes molt variades: rodones, ovalades, lenticulars... i que són induïdes per organismes tan diferents com fongs, bacteris o sobretot petits invertebrats; són els cecidis, agalles, gales o cassanelles. Més enllà de tenir diversos noms comuns, aquestes hipertròfies i els organismes que les produeixen mai han tingut gaire repercussió en la cultura popular. Només podem esmentar que abans els nens 'jugaven a cassanelles', quan utilitzaven les formes rodones dels cecidis més comuns de roures (*Andricus hispanicus*), per jugar a boles.

Tampoc podem dir que els cecidis hagin tingut, fins ara, gaire interès econòmic, positiu o negatiu. Algunes cassanelles han estat usades en la indústria o casolanament per a la fabricació de tintes. Les espècies cecidògenes no solen causar mai danys importants a les plantes atacades; algunes poden assecar branquillons (gènere *Plagiotrochus*) o poden disminuir la producció de fruits, com és el cas de les 'pipes', cassanelles que creixen sobre les glans del roure martinenc, produïdes per *Andricus dentimistratus*. En cap cas causen danys de consideració.

Àcars, petites mosques (cecidòmids) i petites vespetes –himenòpters de la família dels cinípid– que viuen sobretot associats a plantes del gènere *Quercus*– són els principals inductors dels zoocecidis. En tots aquests invertebrats, les picades d'alimentació o sobretot la posta d'ous en uns teixits vegetals concrets (fulles, branquillons, aments, fruits...) i el naixement de les larves desencadena la formació dels cecidis que donen aliment i refugi a les larves. En tots els casos, la forma que pren la gala és específica de l'organisme inductor i ens facilita la seva identificació.

Els cinípid, grup al qual pertany la vespeta del castanyer, tenen diferents maneres de reproduir-se, algunes de les quals resulten sorprenents. En algunes espècies els mascles són molt rars o desconeguts i les femelles es multipliquen partenogenèticament a partir d'ous no fertilitzats. D'altres,

com és el cas de moltes espècies que viuen en el alzinars i suredes del massís, presenten dues generacions, una bisexual amb mascles i femelles i l'altra només amb femelles partenogenètiques. Les dues generacions poden diferir notablement en l'aspecte de les vespetes, en la forma dels cecidis i els teixits que ataquen. Fins que no es va descobrir aquest tipus de cicle de vida, els taxònoms sovint queien en l'error de considerar les dues formes alternants d'un mateix cinípid com a espècies diferents.

Trobar cecidis a les Gavarres és una tasca relativament fàcil: només fixant-nos en els garrics, alzines i sureres trobarem una gran diversitat de formes. A les fulles és on són més evidents, però també es formen en branquillons, borrons, les flors, les glans i fins i tot a les arrels 🌱.

reduint els efectes de la plaga –i podria ser que arribés per ell mateix travessant el Pirineu–, però la mesura no està exempta de controvèrsia pel fet que podria inte-

ractuar amb paràsits autòctons –competit o hibridant-se amb ells– que regulen altres invertebrats, i generar possibles desequilibris en alzines, suros i roures.

Caldrà esbrinar doncs si amb aquesta segona vespeta podem tenir la solució al problema o, al contrari, si afegim un segon maldecap als nostres boscos 🌲.

A dalt a la dreta, uns cecidis en forma de berrugues, molt comuns a les fulles d'alzines i suros produït per unes petites mosques. A sota, un altre cecidi en una fulla d'alzina, produït per un cinípid; aquests insectes són innocus per a la salut de les plantes. Al detall, una 'pipa', cassanella típica del roure martinenc, que es forma a les aglans.

Regencós

RAJOLS FETS A MÀ CONTRA LES CONVULSIONS DEL MÓN

Pel miracle d'un àngel, George Bailey –James Stewart– descobreix a la pel·lícula de Frank Capra *Què bonic és viure* (1946) com n'hauria estat de trist i desgraciat el seu poble si ell no hagués arribat a néixer. De vegades, una sola persona pot teixir una xarxa d'afectes i projectes capaços de revitalitzar tot un poble. És el que devia passar a Regencós –o Regincós, com en diu la gent del poble– l'any 1933 amb l'arribada del nou mestre: Josep Carbó i Vidal (Palamós, 1912). A aquest dibuixant i gran músic –va fundar i dirigir la cobla La Flama de Farners– el poble li deu la creació d'un cor d'adults, d'un camp de futbol, d'un equip de jugadors matusers que ell mateix entrenava, i també la formació d'un voluntariós grup teatral, que va anar pujant el llistó de les seves creacions fins a interpretar musicals amb petites coreografies que feien les delícies dels veïns de Regencós. Lola Vila, de 84 anys, una de les últimes botigueres del poble «abans que els súpers ho matessin tot», va tenir també al seu càrrec el cafè del poble, la sala de ball i el teatre, on abans de la guerra es feien les representacions i concerts que promovia el mestre Carbó. Vila encara recorda l'èxit que va permetre, al cor i al grup de teatre, fer petites gires pels pobles del voltant. Malauradament, el senyor Carbó es va haver d'exiliar

a França l'any 1938, quan la proximitat de les tropes franquistes posava en risc la seva vida. I com recorda Josep Vila, algunes persones que el van tractar durant la vellesa li van notar un cert desencís perquè el poble no li havia sabut reconèixer la llavor que havia sembrat.

La guerra. Antigament, Regencós tenia dues sales de ball impulsades pels dos partits: el de dretes i el d'esquerres. Els de dretes feien pinya a cal Xitró, mentre que els d'esquerres es trobaven a can Jepet. Joan Cubiñà, pagès de 80 anys, recorda que els balls de can Jepet «tenien més força perquè les noies eren més guapes». Aquesta curiosa rivalitat política es va tenyir de dramatisme amb l'esclat de la Guerra Civil. Lola Vila tenia només 8 anys quan, el 1936, homes armats van anar a buscar mossèn Francisco. Alguns veïns, recorden encara que el capellà havia estat amagat a la muntanya i que algú el va traïr assegurant-li que podia tornar tranquil al poble, on va ser executat per un comitè de milicians que havia pres el control de la zona.

La centenària sala de ball, on desenes de joves van experimentar les primeres arrambades i van escoltar els primers boleros, va desaparèixer quan els veïns van trobar altres ofertes d'oci a la costa,

però abans que es convertís en l'actual hotel del Teatre va servir encara com a local d'assaig de l'orquestra Costa Brava, formació on el veí de Regencós, Lluís Plaja, de 75 anys, va tocar durant mitja vida. La cantant Nina –Anna Maria Agustí–, que posteriorment seria apadrinada per Xavier Cugat, amb només 16 anys era el centre d'atracció d'aquests assajos, tot i que, segons Plaja, «la forta personalitat i la bellesa» de la seva mare, que l'acompanyava a tot arreu, tampoc passaven desapercebudes. El cafè, que tothom anomenava cafè de ca la Lola, va perdurar més temps. La gent hi anava a fer la botifarra havent dinat i, amb l'arribada de la televisió, els veïns s'hi trobaven cada vespre per seguir les pel·lícules i les sèries del moment, perquè era l'única pantalla del poble. Josep Vila admet que alguns veïns tenen enyorança d'aquells anys, on hi havia molta germanor i el poble vivia com una gran família, compartint les alegries i les tristeses de tothom.

Regencós, amb un terme municipal d'uns sis quilòmetres quadrats, és conegut pel magnífic hotel del Teatre. L'establiment, gestionat per Alicia Josa, ha convertit els antics espais de la sala de ball i d'altres construccions properes en un petit però luxós complex hotelier de set habitacions, amb jardins, piscina i un restaurant que ha sabut preservar l'antic

GERARD BAGUÉ. Girona, 1967. Periodista

A dalt, una vista general del poble // FOTO: Paco Dalmau.
A baix, el cor de Regencós amb el mestre Josep Carbó i Vidal, al centre de la imatge // PROCEDÈNCIA: Família Vila.

una mirada en el paisatge

LLUÍS FREIXAS MASCORT TEXT
JOSEP VILALLONGA FOTOGRAFIA

Les Voltes de Calella: la bellesa humil

Matí festiu i sol de maig. Pocs dies més endavant –potser dues o tres setmanes, a tot estirar– aquesta platja solitària de la fotografia serà un miratge impossible. La calor estival l'haurà convertit en una exhibició impúdica de cossos humans de tota classe i condició, cossos puixants i cossos en declivi, panxes lletoses i esquenes escalivades, un ball multicolor de tovalloles i flotadors pneumàtics i cridòria infantil, tot plegat amanit amb una miscel·lània antònima d'olors: olis bronzejadors i cremes protectores, filtres i ungüents. A les taules de les terrasses, els cambrers serviran apressadament refrescos i aperitius, i l'excés de llum i la reverberació sobre l'aigua farà abundar les ulleres fosques. Una platja com tantes altres a l'estiu, simplement. Avui, amb el maig acabat d'estrenar, a les nou del matí, la cala és buida. Els carrers pròxims, que es precipiten abruptament al Port Bo, gairebé. De tant en tant, algú hi passa. Potser va a buscar el pa o el diari. A la sorra hi ha un dotzena de barques varades prop de les Voltes. El sol encara és discret, i, al primer moment, el passejant

agraeix poder treure's el jersei que porta per aquell si de cas l'aire de mar...

La immobilitat es desfà a poc a poc. Un home baixa lentament i travessa la platja. No té pressa, però tampoc no és un passejant sense objectius. S'acosta a una de les barques i comença a feinejar-hi. L'home, que s'ha descalçat i s'ha arremangat els pantalons, remena alguna cosa a l'interior de la barca, una mallorquina. De l'ombra de les voltes, a la banda esquerra de la platja, en sorgeix un corredor que deu provenir del Canadell: amb calça curta, com de ciclista, mallot ajustat, pas lleuger i cap altiu, desapareix carrer amunt, cap a l'interior de Calella. Poc després un altre corredor clònic del primer repeteix el recorregut.

L'home de la barca ha marxat per mar i a la terrassa que ocupem, mentre prenem uns cafès que ens ha servit una cambrera llatinoamericana amb un castellà dringant i juganer, arriba una dona de mitjana edat: pantalons curts, brusa lleugera de màniga curta, i una novel·la en una llengua forana per matar el temps.

LLUÍS FREIXAS MASCORT. Cassà de la Selva, 1964. Periodista i escriptor
JOSEP VILALLONGA. Cassà de la Selva, 1953. Professor de secundària i fotògraf

Asseguda en una de les cadires busca la direcció que li sembla adequada, s'apuja les mànigues muscles amunt per deixar la màxima superfície de pell exposada, i es prepara per a un dels primers banys de sol de la temporada.

Sense excessos estivals, al badoc entusiasta i una mica donat al deliri imaginatiu li és fàcil evocar una platja coberta per una estesa caòtica d'arreu de pesca, cordes i veles, nanses i gambines, dones *remendant* les xarxes, o el ressò de les veus sota els porxos, a la subhasta del peix, a la primera meitat del segle XX, abans de l'arribada del turisme de masses. O encara abans, al vuit-cents, quan Calella era un nucli de població recent, i es distingien amb claredat els oficis de pescador i de mariner. Aleshores aquesta platja arrecerada constituïa el port natural de Palafrugell, un port minúscul i sense cap moll construït, però actiu: emissor de partides de taps de suro, de vi, de cereals destinats a arreu de Catalunya i més lluny, a Seta, a Gènova... Una activitat que declinaria amb el ferrocarril, a les darreries del XIX, per extingir-se amb l'arribada del segle XX i dels vaixells de més calat i amb més capacitat de càrrega. Un imagina pantalons foscos i camises apedaçades en contradicció absoluta amb els estridents colors estiuençs d'avui i mira d'esborrar les desenes de cartells llampants penjats a portes i balcons que fan evident els signes del temps, fins i tot a les mateixes Voltes: 'En venda', 'Es lloga'...

La constitució de la platja —o de la seqüència de platges— amb els rocams que fan d'espigons naturals al Port Bo formen un conjunt natural singular, dolç, de mesura humana, que es completa amb els porxos: arquitectura modesta i utilitària; sàvia, per tant: ombra fresca per a l'estiu i recer, a l'hivern, en dies tramunta-

«Un conjunt natural singular, dolç, de mesura humana, que es completa amb els porxos: arquitectura modesta i utilitària; sàvia, per tant»

veïna platja del Canadell— comparteixen espai amb boines, mànigues de camisa arremangades i armilles negres descordades. No és sorprenent que es tracti d'arquitectura anònima i sense dates de construcció que es puguin precisar. Declarat Bé d'interès nacional, el conjunt està integrat per les Voltes primigènies i les Voltes noves, construïdes a meitat del segle XX, seguint una iniciativa del Rus de cap Roig, l'arquitecte Nicholas Woevodsky, que inicialment va despertar més recels que no pas adhesions. Avui, que les noves semblen indestriables de les velles, no es estrany trobar-s'hi un pintor buscant els blaus del cel i del mar des de l'ombra.

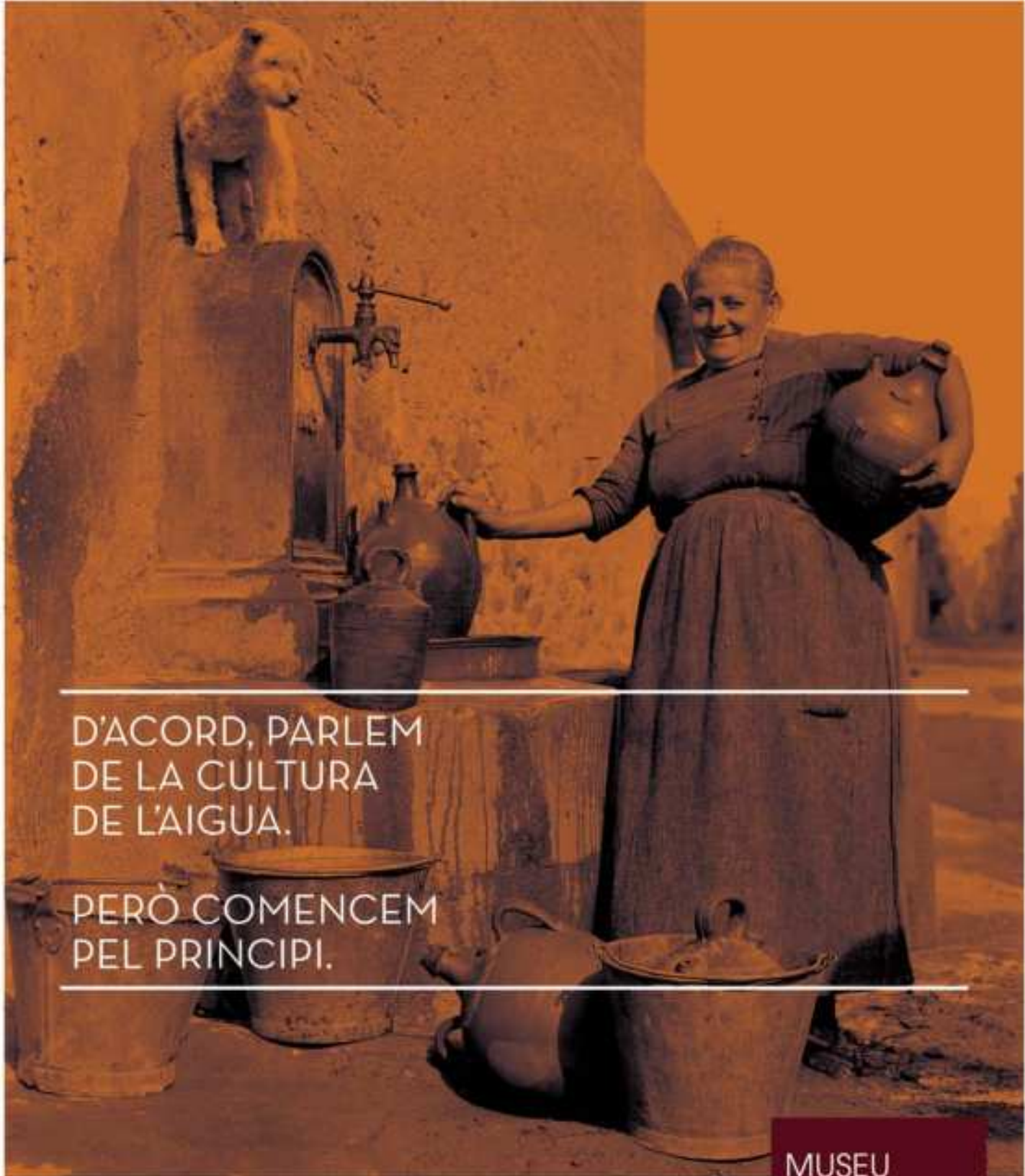
Precisament, Josep Pla —tan inevitable si parlem de Calella— diu almenys en dues ocasions, i gairebé amb les mateixes paraules, que s'ha de veure el mar des de l'interior de les Voltes: «Proporcionen el repòs que pot produir quan es pot contemplar, no en un estat de vasta, enorme dispersió còsmica, sinó limitat i a través d'una de les formes que els homes han inventat.»

Sí, posar marc a un paisatge, posar límits a allò que ens supera i que ens fa por alhora que ens dóna vida, construir cases a mida de les necessitats elementals, fer un recer raonable i humà amb una volta simple i una façana blanca, intuir que molt sovint les formes més excepcionals de la bellesa no neixen de la voluntat sinó de la utilitat. Com la puresa d'una corba blanca damunt del blau 🌊

na. Lloc de feina i de tertúlia sota les voltes i el sostre de revoltó. Llotja i terrassa de cafès i tavernes ja a les primeres dècades del segle passat: els cafès dels hotels Gelpí i Mediterrani, per exemple, apareixen en les fotografies d'època on senyors de vestit amb armilla botonada fins a dalt i coll dur —potser estiuencs de la

D'ACORD, PARLEM
DE LA CULTURA
DE L'AIGUA.

PERÒ COMENCEM
PEL PRINCIPI.

Segur que una pagesa de fa dos segles podria donar-te lliçons sobre coses que ara ens semblen molt modernes: la cultura de l'esforç, el reciclatge, el valor de l'aigua o la sostenibilitat. Vine a comprovar-ho al Museu de la Vida Rural i descobreix un dels discursos museogràfics més moderns i més ben travats del nostre país. Un museu que, mitjançant les instal·lacions més innovadores, s'encarrega de refrescar-nos alguns valors que vénen d'antic, però que cal tenir presents per encarar bé el futur.

MUSEU
VIDA RURAL

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ

www.museuvidarural.cat / info@museuvidarural.cat / T. 977 870 376

PER SABER ON ANEM,
CAL SABER D'ON VENIM.